

معلمان بزرگ ایران

استاد سید محمد محیط طباطبایی

۱۳۷۱ - ۱۲۸۱

اسفندیار معتمدی

«در زوارة اصفهان به دنیا آمدم. در مکتب ملاعلی پسر حاجی مکتب‌دار زواره آغاز به تحصیل کردم. علوم قدیمه را نزد پدرم مرحوم سید ابراهیم طباطبایی و برخی از علمای زواره فراگرفتم. در سال ۱۳۰۰ شمسی به اصفهان آمدم و در مدرسه کاسه‌گران توقف کردم و به تحصیل مقدمات طب جدید پرداختم که مقدمه آن تحصیل زبان فرانسه بود.»

این جمله‌ها گوشه‌ای از مصاحبه مفصلی است که استاد سید محمد محیط طباطبایی، معلم، محقق، نویسنده، سخنران، مورخ، روزنامه‌نگار و شاعر، با کیهان فرهنگی داشته است. نویسنده‌ای که در مدت ۵۰ سال ۱۶۰۰ مقاله در مطبوعات کشور نوشته و مجموعه‌ای در ۱۵۰۰۰ صفحه از آن‌ها فراهم آورده است و سخنرانی که در مدت ۲۰ سال از ۱۳۳۸ تا ۱۳۵۸ تعداد ۵۰۰ سخنرانی رادیویی داشته است! راستی اینها را نزد کدام استاد و در چه

دانشگاهی خوانده بود؟

جالب است بدانیم که تحصیلات رسمی محیط مدت سه سال در دارالفنون تهران (۱۳۰۲-۵) و یک سال هم در مدرسه عالی حقوق بود بنابراین، مدرک رسمی تحصیلی او دیپلم ادبی دارالفنون بود اما او یک خودآموز مادام‌العمر بود. زبان فارسی را به حد اعلای دانست. به زبان عربی کاملاً مسلط بود و بدان سخن می‌گفت و می‌نوشت. زبان‌های انگلیسی و فرانسه را خوب می‌دانست. به زبان‌های ایران قبل از اسلام یعنی پهلوی، سغدی، خوارزمی، اوستایی و سریانی تاحدی که با زبان فارسی و عربی در ارتباط است آشنایی داشت.

استاد محیط طباطبایی پس از تحصیل در دارالفنون و یک سال مدرسه عالی حقوق، در وزارت فرهنگ استخدام شد و در خوزستان به کار معلمی پرداخت: «هنگام تدریس، محلی که انتخاب کردم، دور از تهران بود. هر وقت معلمی نبود از من خواهش می‌کردند که تو درس بده، چون فارسی و عربی و ریاضی می‌دانستم. متوسطه خوانده بودم. در خارج از تهران که بودم، گاهی مدرسه‌دار می‌کردم و گاهی مدیر فرهنگ بودم. به تهران که آمدم معلم تاریخ و جغرافیا شدم. از آن پس به تاریخ توجه کردم و با همکاری شاگردان، به تحقیق ادامه دادم. من هر چه یاد گرفته‌ام از کار معلمی و شاگردی بوده است. متأسفانه استادی نداشتم. بیشتر هم خودآموز بودم. ولی بعد که معلم شدم اساس کار من نیاز و

تاریخ

تحلیلی مطبوعات

ایران، نقش سیدجمال‌الدین

اسدآبادی در بیداری مشرق زمین،

جغرافیای نو و شرح حال خود وی

است. کتاب‌های جغرافی استاد کتاب‌های

درسی بودند که او برای دوره دبیرستان تألیف

کرده بود. استاد در موضوع کارهای تحقیقی خود

چنین گفته است.

«من آدمی آزاد بودم که درس متوسطه می‌دادم و

برای خودم هم مطالعه می‌کردم. گاهی موجهی فراهم

می‌شد که در یک امری دخیل بشوم. مثلاً «محمد زکریا»

را یک مجله عربی، یک طیب عرب، و نه مسلمان،

دانسته بود و به همین دلیل هیچ یک از شاگردان ایرانی

و غیرعرب، در جشن مربوط به او شرکت نکرده

بودند. بنابراین، من خواستم بگویم که او مسلمان ایرانی

است و به زبان عربی چیز می‌نوشته است. بنده کاری

به محمد زکریا نداشتم، من نه طیب بودم، نه استاد

تحقیق دانشگاه، آدمی بودم که به‌طور آزاد در جامعه

زندگی می‌کردم، آزاد فکر می‌کردم و آزاد هم می‌نوشتم.

پس من دلیلی نداشتم که راجع به خیام بنویسم، چون

نمی‌خواستم خیلی درس بدهم. این کار آقایانی بود که

در دانشگاه بودند و مثلاً تحقیق می‌کردند...

استاد محیط طباطبایی کتابی به نام خیامی یا خیام

نوشته و در آنجا با تحقیق به نتایج جالبی رسیده است. و

آن اینکه خیام ریاضی‌دان با خیام شاعر یک نفر نیستند.

خیام ریاضی‌دان شعر نمی‌گفته و ضمناً هیچ اثر نجومی

ندارد. صاحب کیسه نیست و زیج هم به نام ملک‌شاه

نوشته است. نوروزنامه هم از او نیست، و نامش

خیامی است نه خیام. اما این شعرها از شاعری به نام

ابن خیام است. شعر ابن خیام شاد است و شاعر هم

خوش‌گذران و آدمی است که طیب و ندیم شاه بوده و

کاری به ریاضی و حکمت نداشته است. جالب است

که استاد ضمن تحقیق درباره خیامی ریاضی‌دان و ابن

خیام شاعر، به عمر خیام‌های دیگری هم رسیده است.

نتیجه تحقیقات ایشان این است که «پس به‌طور

خلاصه دریافتیم که ابوالفتح عمر ابراهیم خیامی

نیشابوری بدانچه از یازده رساله و کتاب عربی منسوب

به او و شهادت شش تن از ادبا و علما و شعرای معاصر

او و روایت چند تن از مورخان و عالمان نزدیک به زمان

او معلوم می‌شود، خیامی و نه خیام بوده است» (خیامی

یا خیام، ۱۳۷۰: ۲۷).

منبع

۱. کیهان فرهنگی، دی‌ماه ۳۰، ویژه‌هشتمین سالگرد تولد سعدی.

۲. خیام یا خیامی، سیدمحمد محیط طباطبایی، انتشارات ققنوس.

۱۳۷۰.

سؤال

شاگردان بود»

(مصاحبه).

استاد محیط طباطبایی ضمن

کار تدریس در سال‌های ۱۸-۱۳۱۶ به

مدت دو سال مجله آموزش و پرورش را

اداره می‌کرد و تعداد ۲۴ شماره از آن را منتشر

کرد. در ۱۳۲۰ مجله «محیط» را منتشر کرد و از

۱۳۲۷ تا ۱۳۳۴ در دهلی، بغداد و دمشق و بیروت

مشاور فرهنگی بود. در این مدت و سال‌های بعد در

چندین کنگره فرهنگی، علمی، اجتماعی و ادبی در این

شهرها و تهران و پاریس شرکت کرد.

استاد محیط طباطبایی در سال ۱۳۳۷ از خدمت

دولت بازنشسته شد. بعد از بازنشستگی به دعوت رادیو

ایران برنامه «مرزهای دانش» را با همکاری چند نفر از

دانشمندان دایر و پس از ۱۰ سال خود به تنهایی آن

را اداره کرد. این کار به مدت ۲۱ سال ادامه داشت.

موضوع سخنرانی‌های استاد در مسائل تاریخ، جغرافیا و

زندگی نامه نزدیکان علمی دوره اسلامی بود.

محیط بعد از انقلاب اسلامی در چند کنگره شرکت

و سخنرانی کرد؛ از جمله در کنگره ابن سینا در سال

۱۳۵۹، و اواخر سال ۱۳۶۲ در کنگره خوارزمی و کنگره

سعدی در سال ۱۳۶۳.

تألیفات استاد

نخستین نوشته استاد مجموعه مقالاتی درباره

زکریای رازی بود که از سال ۱۳۰۹ در ۳۰ شماره

روزنامه ایران منتشر شد. وی این مقالات را به مناسبت

هزارمین سال تولد این دانشمند بزرگ ایرانی نوشت و

منتشر کرد که بعداً به صورت یک رساله درآمد و دکتر

محمود نجم‌آبادی آن را چاپ و منتشر کرد.

استاد درباره حدود ۲۰۰ موضوع بی سابقه یا کم سابقه

تحقیق و تحریر کرد و آن‌ها را به صورت سخنرانی بیان

کرد یا در روزنامه‌ها و مجلات کشور منتشر ساخت.

استاد در روزنامه و مجله‌های ایران، شفق سرخ، اطلاعات

و گوهر، مقالاتی چاپ کرد. دیگر از نوشته‌های ایشان

تاریخ اعزاز محصل به اروپا، زندگی محمد زکریای

رازی، دوران نادر. تاریخ نشر فارسی در قرن سیزدهم،

کازم فائقی
(۱۳۱۰-۱۳۷۰)

معلم، مترجم و نویسنده کتاب‌های علمی

کسانی که با کتاب‌های علمی - آموزشی سروکار دارند با نام «کازم فائقی» به خوبی آشنا هستند. وی در تبریز متولد شده است. دو مدرک در رشته‌های فیزیک و علوم تربیتی دارد. ۲۸ سال در آموزش و پرورش خدمت کرده و زندگی خود را با تدریس و ترجمه از زبان‌های فرانسه و انگلیسی گذرانده است. به گفته خودش تاکنون ۳۴۰ کتاب در زمینه‌های ریاضی و آزمایش‌های علمی ترجمه کرده است که در نوع خود بی نظیرند. وی گفته است: چون به نظر خیلی‌ها ریاضی خستگی آور است، من تصمیم گرفتم این دانش را در لفافه‌ای زیبا عرضه کنم. به این ترتیب، افراد درمی‌یابند که ریاضی نه تنها خسته کننده نیست بلکه می‌تواند رفع خستگی هم بکند. مجموعه چهار جلدی «ریاضیات زیبا و دوست‌داشتنی»، یکی از آثار کازم فائقی در دومین جشنواره کتاب‌های آموزشی رشد، حائز دریافت جایزه شده است.